На основу члана 18. став 1. тач. 2. и 3. Закона о Народној банци Србије („Службени гласник РС“, бр. 72/2003, 55/2004, 85/2005 – др. закон, 44/2010, 76/2012, 106/2012, 14/2015 и 40/2015 – одлука УС) и тачке 28. Одлуке о условима и начину обављања мењачких послова („Службени гласник РС“, бр. 51/2015), гувернер Народне банке Србије доноси

У П У Т С Т В О
ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ОДЛУКЕ О УСЛОВИМА И НАЧИНУ ОБАВЉАЊА МЕЊАЧКИХ ПОСЛОВА

1. Овим упутством ближе се прописују услови и начин спровођења Одлуке о условима и начину обављања мењачких послова (у даљем тексту: Одлука).

Банке мењачке послове обављају у складу са Одлуком и овим упутством, а резидент који мењачке послове обавља на основу посебног закона којим се уређује његова делатност (у даљем тексту: јавни поштански оператор) и овлашћени мењачи и у складу са уговором о обављању мењачких послова (у даљем тексту: уговор).

2. Банка с јавним поштанским оператором, односно овлашћеним мењачем међусобне односе у вези са обављањем мењачких послова ближе уређује уговором.

Уговор нарочито садржи:

– пословно име и седиште уговорних страна;
– време и место закључења уговора;
– списак и важеће адресе мењачких места овлашћеног мењача;
– начин предаје ефективног страног новца (у даљем тексту: ефектива) и чекова;
– обавезе у случају утврђених разлика – мањка, вишка, фалсификата и сл.;
– обавезе у вези с враћањем идентификационих картица;
– обавезе у случају раскида уговора.

Уговор који су закључили банка и овлашћени мењач обавезно садржи и одредбу да уговор не производи правно дејство ако привредни субјект нема овлашћење Пореске управе за обављање мењачких послова.

У случају да јавни поштански оператор, односно привредни субјект, има намеру да мењачке послове обавља и на банкомату који је просторно одвојен од благајничког места чији је саставни део, уговор треба да садржи и адресу на којој се налази банкомат са назнаком благајничког места чији је саставни део.

3. Јавном поштанском оператору и овлашћеним мењачима с којима је закључила уговор – банка своју важећу курсну листу за ефективу доставља у складу са уговором.

4. Мењачке послове код овлашћеног мењача непосредно могу обављати само лица која испуњавају услове из тачке 3. став 2, алинеје треће, пете и шесте, Одлуке.

5. Код мењача, поред радника који раде на мењачким пословима, на благајничком месту могу бити присутни још само радници чије је присуство оправдано (радници обезбеђења, радници задужени за транспорт и др.), док је другим лицима приступ забрањен.

Приступ мењачком месту дозвољен је контролном органу, односно пореском инспектору Пореске управе када врши контролу или органу унутрашњих послова.

6. Радници који раде на мењачким пословима могу у просторији мењачког места ван касе држати само своју готовину, и то највише у износу динарске противвредности 100 евра (џепарац).

Ако су на благајничком месту присутна и лица из тачке 5. став 1. овог упутства, њихова готовина не може бити већа од износа из става 1. ове тачке.

7. Физичка лица која имају намеру да купе ефективу у износу већем од 5.000 евра, или у одговарајућој противвредности у другој страној валути, дужна су да ту куповину најаве 48 сати раније.

8. О извршеном откупу и продаји ефективе и чекова, мењач издаје потврду, која има најмање једну копију. Оригинал ове потврде мењач предаје резиденту – физичком лицу, односно нерезиденту – физичком лицу, а копију, без обзира на медиј на коме се налази, чува до истека законом утврђеног рока за чување књиговодствене документације.

Потврда из става 1. ове тачке обавезно садржи следеће податке:

– назив мењача;
– назив и адресу мењачког места;

– шифру благајничког места;
– ознаку посла (откуп, продаја);
– редни број потврде који се не сме понављати;
– име и презиме резидента – физичког лица и нерезидента – физичког лица, њихов лични број из важеће личне карте или број важеће путне исправе код сваке трансакције чији је износ једнак износу утврђеном прописом којим се уређује спречавање прања новца и финансирања тероризма или је већи од тог износа;
– шифру основа откупа (796 и 701 за ефективу, а 795 и 699 за чекове) или продаје (700 и 701 за ефективу, а 795 и 699 за чекове);
– ознаку валуте, износ у страној валути и износ у динарима;
– курс по коме је трансакција обављена;
– проценат и износ провизије;
– датум и време извршене трансакције;
– место извршене трансакције;
– потпис благајника или његову шифру.

Ради заштите физичког лица од фалсификата, ваноптицајних новчаница и сл. – мењач, поред података из става 2. ове тачке, у потврду из тог става уноси и следеће податке:

– код сваке продаје физичком лицу новчаница апоена од 50 и 100 САД долара: име и презиме резидента – физичког лица и његов лични број из важеће личне карте или пасоша, односно име и презиме нерезидента – физичког лица и број његове важеће путне исправе, као и серијске бројеве новчаница;
– код сваке продаје ефективе физичком лицу, ако ово лице то захтева: име и презиме резидента – физичког лица и његов лични број из важеће личне карте или пасоша, односно име и презиме нерезидента – физичког лица и број његове важеће путне исправе, као и серијске бројеве новчаница.

Потврда из става 1. ове тачке мора бити сачињена у складу с рачуноводственим стандардима и мора садржати редни број, који се не сме понављати. Софтвер мора бити израђен тако да се после уношења првог редног броја потврде уносе наредни бројеви, који се до краја предвиђене серије више не могу мењати.

У случају прекида рада електронског система на благајничком месту, мењач користи одштампане обрасце потврда о откупу и продаји ефективе и чекова, који већ садрже редне бројеве, и води евиденцију о утрошеним обрасцима тих потврда. Ове потврде штампају се у блоковима – у оквиру одређених серијских бројева.

Мењач је дужан да, после успостављања рада електронског система на благајничком месту, у дневник благајне одмах унесе податке са образаца из става 5. ове тачке.

Кад банка мењачке послове обавља на основу налога које јој физичко лице доставља у електронском облику, она том лицу, на његов захтев, издаје потврду из става 1. ове тачке на основу података који се чувају у електронском облику.

Кад мењачи мењачке послове обављају на банкомату, потврда из става 1. ове тачке нарочито садржи податке из става 2, алинеје прва, пета, осма, девета и једанаеста, ове тачке.

9. Мењач свакодневно води дневник благајне о куповини и продаји ефективе и чекова, који обавезно садржи:

– назив мењача;
– врсту валуте, износ у валути, курс, обрачунату динарску противвредност, износ обрачунате провизије и укупан износ динара;
– почетно стање ефективе и готовине и њихово стање на крају дана;
– серијске бројеве потврда о куповини, односно продаји и податке о другим трансакцијама на благајничком месту;
– време извршене трансакције;
– шифру основа куповине, односно продаје (ефектива, чекови);
– место и датум извршене трансакције.

Подаци у дневнику благајне морају се уносити хронолошки, према редоследу трансакција, и морају одговарати подацима о износима откупљене, односно продате ефективе и чекова, као и подацима о другим трансакцијама на благајничком месту – по врсти и износима, према појединачним потврдама.

Кад банка мењачке послове обавља на основу налога које јој физичко лице доставља у електронском облику, она у дневник благајне уноси и те податке, које чува у електронском облику.

По потреби, на захтев Пореске управе – банка и јавни поштански оператор штампају податке из дневника благајне за тражени датум.

Овлашћени мењач на крају сваког радног дана закључује дневник благајне, који садржи печат и потпис овлашћеног мењача или лица које он овласти, и чува га, у штампаном облику, до истека законом утврђеног рока за чување књиговодствене документације.

Овлашћени мењач је дужан да стање готовине и ефективе у дневнику благајне сваког дана сравњује са стварним стањем готовине и ефективе у каси, о чему мора поседовати писмени доказ.

10. Мењач је дужан да, при обављању мењачких послова, утврди да ли је страна новчаница исправна, да ли је у оптицају, да ли је истекао рок за њену замену и да ли је у питању новчаница за коју мењач сумња да је фалсификована.

Код обављања мењачких послова, страна новчаница сматра се неисправном:

– ако је фалсификована;
– ако је новчаницу прогласио безвредном надлежни орган емитента;
– ако је процент површине преосталог дела новчанице мањи од процента који утврђује банка;
– ако је део који недостаје на новчаници надокнађен другом врстом папира или папиром с друге новчанице, што се квалификује као покушај преправке и подлеже експертизи;
– ако су главни мотиви или ознаке апоена преправљени на било који начин и из било којих побуда;
– ако је прањем или деловањем неке супстанце избледела толико да су њене основне карактеристике (врста валуте, апоен, елементи заштите и др.) непрепознатљиве;
– ако је умрљана јарком бојом (*alert colours*) којом се врши хемијска заштита у транспорту, односно којом се новчанице боје у случају насилног отварања паковања новца (овакве новчанице су обично обојене по ивицама и угловима, а могу бити обојени и њихови штампани делови, и то једном од јарких боја – црвеном, црном, плавом, зеленом и сл., при чему се код покушаја скидања ових боја често добије блеђа нијанса боје и најчешће се оштете места с којих је покушано скидање боје);
– ако на постојећем делу новчанице недостају сви заштитни елементи (нпр. водени жиг, магнетна заштита, обојена влакна, сигурносна нит, микротекст) или су ови елементи нечитљиви;
– ако на постојећем делу новчанице недостају сва обележја аутентичности (нпр. назив банке, серијски број, вредност новчанице исказана словима и бројевима, главна слика) или су та обележја нечитљива;
– ако је до те мере лепљива, натопљена уљем, уништена ватром, хемикалијама, трулењем и сл., односно контаминирана да не може бити испитана.

11. Ако јавни поштански оператор и овлашћени мењач нису сигурни да је нека новчаница у оптицају, подносиоца такве новчанице упутиће на банку с којом су закључили уговор.

На начин из става 1. ове тачке јавни поштански оператор и овлашћени мењач могу да поступе и ако је страна новчаница до те мере оштећена или похабана да се не може идентификовати.

12. Ако при подношењу стране новчанице на откуп мењач посумња да је у питању фалсификат, дужан је да поступи у складу с прописом којим се уређује поступање с новцем за који постоји сумња да је фалсификован.

13. Путнички чек откупљује се по следећем поступку: физичко лице – корисник чека дужан је да други потпис на чеку, који мора да одговара првом потпису, стави у присуству мењача на шалтеру. Ради утврђивања аутентичности потписа, односно утврђивања да чек на наплату подноси прави корисник – мењач потписе на чековима упоређује с потписом корисника на његовој путној исправи.

Ако физичко лице јавном поштанском оператору и овлашћеном мењачу поднесе на откуп путнички чек који је корисник на оба места већ потписао и на коме је, на месту предвиђеном за попуњавање наредбе (pay to order), наредба већ попуњена на име лица које тај чек подноси на откуп – подносиоца овог чека јавни поштански оператор и овлашћени мењач упућују на банку с којом су закључили уговор.

Код сваког откупа путничког чека, јавни поштански оператор и овлашћени мењач дужни су да у потврду о откупу унесу: име и презиме резидента – физичког лица и нерезидента – физичког лица, њихов лични број из важеће личне карте или број важеће путне исправе, место сталног пребивалишта и адресу, серијски број и место издавања чека.

14. Ако банкарски чек поднет на откуп испуњава све потребне услове, мењач ће од корисника (ремитента) захтевати да га индосира пред њим – стављањем потписа на полеђини чека (по његовој ширини), а идентитет корисника утврдиће на основу важеће путне исправе или важеће личне карте. Кад се идентитет корисника утврђује на основу путне исправе, потпис мора бити идентичан потпису на тој исправи.

Ако јавни поштански оператор и овлашћени мењач приме на шалтеру банкарски чек на коме се износ исписан словима не слаже са износом исписаним цифрама – такав чек неће откупити, а корисника ће упутити на банку с којом су закључили уговор да га преузме на наплату (инкасо).

Ако на банкарском чеку неки од битних елемената чека недостаје или је преправљен, нечитак или радиран (саструган) – јавни поштански оператор и овлашћени мењач такав чек неће откупити, а корисника ће упутити на банку с којом су закључили уговор. Јавни поштански оператор и овлашћени мењач неће откупити ни банкарски чек који је издат у више примерака (што се види из ознаке на самом чеку – *First*, *Original*, *Second*, *Duplicate*) ако се не поднесу сви примерци тог чека.

Јавни поштански оператор и овлашћени мењач могу откупити банкарски чек кад корисник преда и оригинал и копију тог чека и кад оба примерка претходно потпише (индосира) на полеђини. И оригинал и копију овог чека јавни поштански оператор и овлашћени мењач достављају банци с којом су закључили уговор.

15. Ефективу из тач. 12. и 13. Одлуке јавни поштански оператор и овлашћени мењач продају банци на начин и у терминима предвиђеним Одлуком и уговором, уз потврду о излазу ефективе ради продаје банци.

16. При предаји банци откупљених чекова, јавни поштански оператор и овлашћени мењач дужни су да за путничке чекове који гласе на страну валуту ставе свој печат на лице чека (на место за попуњавање наредбе – *order*), као и на његову полеђину (по ширини), с потписом овлашћеног лица. У случају да корисник чека није попунио датум откупа чека, јавни поштански оператор и овлашћени мењач дужни су да то учине.

17. Јавни поштански оператор у девизној благајни не мора држати одвојено ефективни страни новац остварен из мењачког посла од ефективног страног новца оствареног обављањем друге делатности, али је дужан да води одвојене књиговодствене евиденције по сваком од ових послова.

Овлашћени мењач може преносити готовину и ефективу између благајни у оквиру једног мењачког места, односно између више мењачких места у току једног радног дана.

Пренос из става 2. ове тачке мора пратити потврда о интерном излазу, односно улазу готовине, односно ефективе, као и документ с пописом специфікованих износа у готовини и ефективи који су предмет преноса, а који је на оба благајничка, односно мењачка места потписао овлашћени мењач или лице које он овласти, и који је оверен печатом тог овлашћеног мењача. Потврда о интерном излазу, односно улазу готовине, односно ефективе садржи време и датум тог излаза, односно улаза.

Потврде и документ из става 3. ове тачке овлашћени мењач дужан је да чува на оба мењачка места.

Одредбе ст. 2, 3. и 4. ове тачке сходно се примењују на јавног поштанског оператора.

18. Путујући мењач мора у време пословања, поред потврде да је укључен у благајничко место мењача, коју му издаје мењач, поседовати и копију овлашћења мењача чији је радник, као и на видном месту истакнут бец са својим именом и презименом, ознаком „ПУТУЈУЋИ МЕЊАЧ“ и називом мењача чији је радник.

Путујући мењач послује са ефективом и готовином које му дневно дотира благајничко место у које је укључен. После завршетка смене, на основу ручно издатих потврда, путујући мењач ручно саставља дневник благајне и укупну ефективу и готовину предаје благајничком месту у које је укључен.

19. Организациона јединица Народне банке Србије у чијем је то делокругу инсталираће софтвер за обављање мењачких послова овлашћеном мењачу с којим је закључила уговор о инсталирању, коришћењу и одржавању овог софтвера – тек после пружања доказа о уплати накнаде за тај софтвер, а софтвер ће овом овлашћеном мењачу бити дат на коришћење за време трајања тог уговора.

20. Овлашћеном мењачу који користи њен софтвер – Народна банка Србије уручује, за свако мењачко место, идентификационе картице за обављање мењачких послова коришћењем тог софтвера.

21. Банка је дужна да Народној банци Србије свакодневно, у електронском облику, доставља извештај о обављеним мењачким пословима, с подацима који су дати у Прилогу 1.

Извештај из става 1. ове тачке обухвата и податке о мењачким пословима који су обављени на основу налога које физичко лице доставља електронски, податке о откупу ефективе и чекова од јавног поштанског оператора и овлашћеног мењача, као и податке о продаји ефективе и чекова јавном поштанском оператору и овлашћеном мењачу с којима банка има закључене уговоре.

У случају прекида рада електронског система, банка је дужна да, одмах после успостављања рада тог система, достави извештај из става 1. ове тачке.

22. Овлашћени мењач који користи софтвер Народне банке Србије дужан је да Народној банци Србије свакодневно, у електронском облику, доставља извештај о обављеним мењачким пословима, с подацима који су дати у Прилогу 2.

У случају прекида рада електронског система, овлашћени мењач дужан је да, одмах после успостављања рада тог система, достави извештај из става 1. ове тачке.

Овлашћени мењач који користи софтвер банке дужан је да тој банци свакодневно доставља извештај о обављеним мењачким пословима, с подацима који су дати у Прилогу 2.

23. Јавни поштански оператор дужан је да банци из тачке 6. став 2. Одлуке свакодневно доставља дневни извештај с подацима који су дати у Прилогу 3.

24. Прилози из овог упутства одштампани су уз то упутство и његов су саставни део.

25. Даном ступања на снагу овог упутства престаје да важи Упутство за спровођење Одлуке о условима и начину обављања мењачких послова („Службени гласник РС“, бр. 93/2011)

26. Ово упутство објављује се у „Службеном гласнику РС“ и ступа на снагу 1. јула 2015. године.

О. бр. 9
11. јуна 2015. године
Б е о г р а д

Г у в е р н е р
Народне банке Србије

др Јоргованка Табаковић, с.р.